Pregledni rad
DOI: 10.47152/Palic2026.11

ZLOUPOTREBA PRAVA NA ODBRANU U SUDSKOJ PRAKSI

Ivana JOSIFOVIĆ*

UVOD

Najviše vrednosti države i društva čuvaju se i krivičnim zakonodavstvom, konkretnije Krivičnim zakonikom (KZ), kroz propisivanje krivičnopravne zaštite tih vrednosti. S druge strane, Zakonikom o krivičnom postupku (ZKP) čuvaju se društvene i ljudske vrednosti u vidu ličnih prava lica koja se nađu u krivičnom postupku. Taj zakonik utvrđuje pravila čiji je cilj da niko nevin ne bude osuđen, a da se učiniocu krivičnog dela izrekne krivična sankcija pod uslovima koje propisuje krivični zakon, na osnovu zakonito i pravično sprovedenog postupka. Pojednostavljeno rečeno, Krivični zakonik čuva društvo, a Zakonik o krivičnom postupku čuva pojedinca koji se našao pod udarom krivičnog zakonodavstva.

PRAVA OKRIVLJENOG U USTAVU RS I ZAKONIKU O KRIVIČNOM POSTUPKU

Sva ova prava zagarantovana su i najvišim pravnim aktom države, Ustavom, počev od odredbe čl.3 koji propisuje da je vladavina prava osnovna pretpostavka Ustava i počiva na neotuđivim ljudskim pravima, da se ista ostvaruje slobodnim i neposrednim izborima, ustavnim jemstvima ljudskih i manjinskih prava, podelom vlasti, nezavisnom sudskom vlašću i povinovanjem vlasti Ustavu i zakonu. U okviru ljudskih i manjinskih prava i sloboda, koja mogu biti ograničena samo ako to dopušta Ustav i u obimu neophodnom da se ustavna svrha ograničenja zadovolji u demokratskom

* Sudija Apelacionog suda u Novom Sadu. E-mail: ivana.josifovic@ns.ap.sud.rs

društvu, značajno za temu ovog rada koja se bavi pravima okrivljenog, svi državni organi, a naročito sudovi, dužni su da vode računa o suštini prava koje se ograničava, važnosti svrhe ograničenja, prirodi i obimu ograničenja, odnosu ograničenja sa svrhom ograničenja i o tome da li postoji način da se svrha ograničenja postigne manjim ograničenjem prava. U ovom pravcu kao značajna se naročito izdvajaju i sledeća prava. Pred Ustavom i zakonom svi su jednaki i svako ima pravo na jednaku zakonsku zaštitu. Zabranjena je svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta. Jedno od osnovnih načela je i da svako ima pravo na sudsku zaštitu ako mu je povređeno ili uskraćeno neko ljudsko ili manjinsko pravo zajemčeno Ustavom, kao i pravo na uklanjanje posledica koje su povredom nastale. Među ljudskim pravima i slobodama su kao najviše vrednosti istaknuti pravo na život, jer je ljudski život neprikosnoven, pa u Republici Srbiji nema smrtne kazne. Ljudsko dostojanstvo je neprikosnoveno i svi su dužni da ga poštuju i štite. Svako ima pravo na slobodan razvoj ličnosti, ako time ne krši prava drugih zajemčena Ustavom. Fizički i psihički integritet je nepovrediv. Niko ne može biti izložen mučenju, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju, niti podvrgnut medicinskim ili naučnim ogledima bez svog slobodno datog pristanka. Svako ima pravo na ličnu slobodu i bezbednost. Lišenje slobode dopušteno je samo iz razloga i u postupku koji su predviđeni zakonom. Lice koje je lišeno slobode od strane državnog organa odmah se, na jeziku koji razume, obaveštava o razlozima lišenja slobode, o optužbi koja mu se stavlja na teret kao i o svojim pravima i ima pravo da bez odlaganja o svom lišenju slobode obavesti lice po svom izboru. Svako ko je lišen slobode ima pravo žalbe sudu, koji je dužan da hitno odluči o zakonitosti lišenja slobode i da naredi puštanje na slobodu ako je lišenje slobode bilo nezakonito. Kaznu koja obuhvata lišenje slobode može izreći samo sud. Prema licu lišenom slobode mora se postupati čovečno i s uvažavanjem dostojanstva njegove ličnosti. Zabranjeno je svako nasilje prema licu lišenom slobode. Zabranjeno je iznuđivanje iskaza. Licu lišenom slobode bez odluke suda, odmah se saopštava da ima pravo da ništa ne izjavljuje i pravo da ne bude saslušano bez prisustva branioca koga samo izabere ili branioca koji će mu besplatno pružiti pravnu pomoć ako ne može da je plati. Lice lišeno slobode bez odluke suda mora bez odlaganja, a najkasnije u roku od 48 časova, biti predato nadležnom sudu, u protivnom

se pušta na slobodu. Lice za koje postoji osnovana sumnja da je učinilo krivično delo može biti pritvoreno samo na osnovu odluke suda, ako je pritvaranje neophodno radi vođenja krivičnog postupka. Ako nije saslušano prilikom donošenja odluke o pritvoru ili ako odluka o pritvoru nije izvršena neposredno po donošenju, pritvoreno lice mora u roku od 48 časova od lišenja slobode da bude izvedeno pred nadležni sud, koji potom ponovo odlučuje o pritvoru. Pismeno i obrazloženo rešenje suda o pritvoru uručuje se pritvoreniku najkasnije 12 časova od pritvaranja. Odluku o žalbi na pritvor sud donosi i dostavlja pritvoreniku u roku od 48 časova. Trajanje pritvora sud svodi na najkraće neophodno vreme, imajući u vidu razloge pritvora. Pritvor određen odlukom prvostepenog suda traje u istrazi najduže tri meseca, a viši sud ga može, u skladu sa zakonom, produžiti na još tri meseca. Ako do isteka ovog vremena ne bude podignuta optužnica, okrivljeni se pušta na slobodu. Posle podizanja optužnice trajanje pritvora sud svodi na najkraće neophodno vreme, u skladu sa zakonom. Pritvorenik se pušta da se brani sa slobode čim prestanu razlozi zbog kojih je pritvor bio određen. Prava vezana za pritvaranje lica pojačana su odredbama o pravu na rehabilitaciju i naknadu štete koja je garantovana onom ko je bez osnova ili nezakonito lišen slobode, pritvoren ili osuđen za kažnjivo delo, pa ima pravo na rehabilitaciju, naknadu štete od Republike Srbije i druga prava utvrđena zakonom. Svako ima pravo na naknadu materijalne ili nematerijalne štete koju mu nezakonitim ili nepravilnim radom prouzrokuje državni organ, imalac javnog ovlašćenja, organ autonomne pokrajine ili organ jedinice lokalne samouprave. Pored toga, svako ima pravo da nezavisan, nepristrasan i zakonom već ustanovljen sud, pravično i u razumnom roku, javno raspravi i odluči o njegovim pravima i obavezama, osnovanosti sumnje koja je bila razlog za pokretanje postupka, kao i o optužbama protiv njega. Svakome se jemči pravo na besplatnog prevodioca, ako ne govori ili ne razume jezik koji je u službenoj upotrebi u sudu i pravo na besplatnog tumača, ako je slep, gluv ili nem. Javnost se može isključiti tokom čitavog postupka koji se vodi pred sudom ili u delu postupka, samo radi zaštite interesa nacionalne bezbednosti, javnog reda i morala u demokratskom društvu, kao i radi zaštite interesa maloletnika ili privatnosti učesnika u postupku, u skladu sa zakonom.

U posebnoj odredbi čl.33 Ustava izdvojena su prava okrivljenog pa je svakom ko je okrivljen za krivično delo zagarantovano pravo da u najkraćem roku, u skladu sa zakonom, podrobno i na jeziku koji razume, bude obavešten o prirodi i razlozima dela za koje se tereti, kao i o

dokazima prikupljenim protiv njega. Svako ko je okrivljen za krivično delo ima pravo na odbranu i pravo da uzme branioca po svom izboru, da s njim nesmetano opšti i da dobije primereno vreme i odgovarajuće uslove za pripremu odbrane. Okrivljeni koji ne može da snosi troškove branioca, ima pravo na besplatnog branioca, ako to zahteva interes pravičnosti, u skladu sa zakonom. Svako ko je okrivljen za krivično delo, a dostupan je sudu, ima pravo da mu se sudi u njegovom prisustvu i ne može biti kažnjen, ako mu nije omogućeno da bude saslušan i da se brani. Svako kome se sudi za krivično delo ima pravo da sam ili preko branioca iznosi dokaze u svoju korist, ispituje svedoke optužbe i da zahteva da se, pod istim uslovima kao svedoci optužbe i u njegovom prisustvu, ispituju i svedoci odbrane.

Svako kome se sudi za krivično delo ima pravo da mu se sudi bez odugovlačenja. Lice koje je okrivljeno ili kome se sudi za krivično delo nije dužno da daje iskaze protiv sebe ili protiv lica bliskih sebi, niti da prizna krivicu. Sva prava koja ima okrivljeni za krivično delo ima, shodno zakonu i u skladu sa njim, i fizičko lice protiv koga se vodi postupak za neko drugo kažnjivo delo.

Pored toga, odredbom čl.34 Ustava jemči se pravna sigurnost u kaznenom pravu, pa se tako niko ne može oglasiti krivim za delo koje, pre nego što je učinjeno, zakonom ili drugim propisom zasnovanim na zakonu nije bilo predviđeno kao kažnjivo, niti mu se može izreći kazna koja za to delo nije bila predviđena. Kazne se određuju prema propisu koji je važio u vreme kad je delo učinjeno, izuzev kad je kasniji propis povoljniji za učinioca. Krivična dela i krivične sankcije određuju se zakonom. Svako se smatra nevinim za krivično delo dok se njegova krivica ne utvrdi pravnosnažnom odlukom suda (prezumpcija nevinosti). Niko ne može biti gonjen ni kažnjen za krivično delo za koje je pravnosnažnom presudom oslobođen ili osuđen ili za koje je optužba pravnosnažno odbijena ili postupak pravnosnažno obustavljen (ne bis in idem), niti sudska odluka može biti izmenjena na štetu okrivljenog u postupku po vanrednom pravnom leku (reformatio in peius). Istim zabranama podleže vođenje postupka za neko drugo kažnjivo delo. Izuzetno, ponavljanje postupka je dopušteno u skladu s kaznenim propisima, ako se otkriju dokazi o novim činjenicama koje su, da su bile poznate u vreme suđenja, mogle bitno da utiču na njegov ishod ili ako je u ranijem postupku došlo do bitne povrede koja je mogla uticati na njegov ishod. Krivično gonjenje i izvršenje kazne za ratni zločin, genocid i zločin protiv čovečnosti ne zastareva. Dalje se u čl.36

jemči jednaka zaštita prava pred sudovima i drugim državnim organima i svako ima pravo na žalbu ili drugo pravno sredstvo protiv odluke kojom se odlučuje o njegovom pravu, obavezi ili na zakonu zasnovanom interesu.

Sva ova Ustavom zagarantovana prava precizirana su i inkorporirana u pojedinačne i precizirane odredbe u okviru Zakonika o krivičnom postupku i Krivičnog zakonika. Nijedno od ovih prava nije sporno. Nijedno od ovih prava okrivljenom ne sme biti ugroženo ili povređeno.

Nijedno od ovih prava nije ustanovljeno da bi se zloupotrebilo.

Zbog toga, Zakonik o krivičnom postupku, pored brojnih prava okrivljenog, u čl.14 st.1 određuje i obavezu sudu da krivični postupak sprovede bez odugovlačenja i da onemogući svaku zloupotrebu prava usmerenu na odugovlačenje postupka. Takođe, propisana je i dužnost suda da svoj ugled i ugled stranaka i drugih učesnika u postupku zaštiti od uvrede, pretnje i svakog drugog napada. Dakle, sud je u krivičnom postupku ne samo zaštitinik prava okrivljenog nego i zaštitnik samog postupka i drugih učesnika. Zbog toga je uloga suda, konkretno postupajućeg sudije, izuzetno značajna, zahtevna i odgovorna kako u interesu funkcionalne zaštite samog okrivljenog koji je objektivno "slabija" stranka u postupku u odnosu na, po pravilu, javnog tužioca koji je visoko obučen profesionalac sa svim materijalnim i personalnim resursima državnog organa koja ima na raspolaganju, tako i u interesu efikasnog vođenja postupka.

ODABRANI PRIMERI IZ PRAKSE

Pravo na odbranu i izuzeće

Nepristrasnost i objektivnost postupajućeg sudije je svakako jedno od prava koje je od značaja za okrivljenog (i za druge učesnike u postupku, ali ipak najviše za okrivljenog), pa je tako u čl.37 ZKP-a propisano da *će* sudija ili sudija-porotnik biti izuzet od sudijske dužnosti u određenom predmetu (tzv. obavezno izuzeće ili kako se konkretnije u Zakonu o parničnom postupku označava „isključenje“): 1) ako je oštećen krivičnim delom; 2) ako mu je okrivljeni, njegov branilac, tužilac, oštećeni, njihov zakonski zastupnik ili punomoćnik, bračni drug ili lice sa kojim živi u vanbračnoj ili drugoj trajnoj zajednici života ili srodnik po krvi u pravoj liniji do bilo kog stepena, u pobočnoj liniji do četvrtog stepena, a po tazbini do drugog stepena; 3) ako je sa okrivljenim, njegovim braniocem, tužiocem ili oštećenim u odnosu

staratelja, štićenika, usvojitelja, usvojenika, hranitelja ili hranjenika; 4) ako je u istom predmetu postupao kao sudija za prethodni postupak ili je odlučivao o potvrđivanju optužnice ili je učestvovao u donošenju meritorne odluke o optužbi koja se pobija žalbom ili vanrednim pravnim lekom ili je učestvovao u postupku kao tužilac, branilac, zakonski zastupnik ili punomoćnik oštećenog, odnosno tužioca ili je saslušan kao svedok ili kao veštak, ako ovim zakonikom nije drugačije propisano. Ove odredbe najčešće nisu sporne, ali je u stavu 2 citirane odredbe propisano i da sudija ili sudija-porotnik *može* biti izuzet od sudijske dužnosti u određenom predmetu ako postoje okolnosti koje izazivaju sumnju u njegovu nepristrasnost (tzv. fakultativno izuzeće). Prva kategorija uslova za izuzeće je najčešće formalne prirode i utvrđivanje postojanja tih okolnosti uglavnom ne predstavlja problem, ali je pak ova druga kategorija značajno drugačija, naročito iz ugla onog koji želi da ovaj institut zloupotrebi radi ostvarivanja boljeg procesnog položaja, bilo time što će „izuzeti“sudiju koju smatra „nepovoljnijom, strožijom i slično“, ili time što će ishodovati odlaganje neke procesne radnje, npr. održavanja ročišta za glavni pretres.

- izvod iz presude Višeg suda u Novom Sadu br. K 57/21 od 30.10.2024. godine - „...Nakon toga, okrivljeni je stavio zahtev za izuzeće postupajućeg predsednika veća sudije I.J., zbog čega je sud odredio pauzu kako bi se proverilo da li postoje uslovi da se tog istog dana donese odluka o zahtevu za izuzeće predsednika veća. Tog dana, rešenjem Višeg suda u Novom Sadu posl.br. Su VII-39-282/24 od 04.10.2024. godine odbijen je zahtev za izuzeće predsednika veća sudije I.J. kao neosnovan. Okrivljeni je tada na istom ročištu za glavni pretres, nakon završetka dokaznog postupka, ponovo stavio zahtev za izuzeće predsednika veća sudije I.J. i predsednika Višeg suda u Novom Sadu sudije T.J., navodeći da sumnja da je predsednik veća unapred znala da će zahtev biti postavljen i to tako što je o tome obavestila njegov branilac po službenoj dužnosti, o čemu je potom obaveštena i predsednik suda, te da je zato toliko brzo odlučeno o zahtevu za izuzeće. Sud je odbacio zahtev za izuzeće predsednika veća, s obzirom da nisu nastupile nove okolnosti u odnosu na okolnosti koje su postojale u vreme donošenja rešenja Višeg suda u Novom Sadu posl.br. Su VII-39-282/24 tog istog dana kojim je odbijen zahtev za izuzeće predsednika veća, a razlozi koje okrivljeni navodi kao nove razloge nisu potkrepljeni nijednim dokazom, suprotno odredbi čl.39 st.5 ZKP-a kojom je propisano da su stranke i branilac dužni da u zahtevu za izuzeće navedu dokaze i okolnosti

zbog kojih smatraju da postoji neki od razloza za izuzeće. Takođe, sud je odbacio zahtev za izuzeće predsednika Višeg suda u Novom Sadu sudije T.J., imajući u vidu da se zahtev za izuzeće podnosi odmah nakon saznanja za okolnosti koje podnosilac smatra da postoje u pravcu izuzeća, a iz obrazloženja okrivljenog proizilazi da se razlozi odnose na pristrasnost predsednika suda u odlučivanju i zahtevu za izuzeće predsednika veća, to je okrivljeni ovakav zahtev morao izneti pre nego što je predsednik suda o tome odlučivala, te imajući u vidu da je odredbom čl.39 st.3 ZKP-a propisano da se može tražiti izuzeće samo poimenično određenog sudije koji u predmetu postupa, te da predsednik suda nakon što je već odlučeno o zahtevu za izuzeće predsednika veća dalje ne postupa u ovom predmetu. Sud ovde ukazuje da je okrivljeni i prethodno na glavnom pretresu 15.03.2023. godine stavio zahtev za izuzeće predsednika veća sudije I.J., kada je stavio i zahtev za izuzeće tada postupajućeg VJT B.S., koji zahtevi su tada odbijeni kao neosnovani. Imajući u vidu sve prethodno navedeno, sud nalazi da je ovakvo postupanje okrivljenog u pretežnoj meri bilo usmereno na zloupotrebu procesnih ovlašćenja, te opstrukciju i odugovlačenje krivičnog postupka...“

PRAVO NA OBAVEZNU ODBRANU U VIDU BRANIOCA

Svakako da je jedno od osnovnih prava okrivljenog u krivičnom postupku i pravo na stručnu pomoć u vidu branioca iz reda advokata, a to pravo je posebno naglašeno u odredbi čl.74 ZKP-a kojom je propisana tzv. obavezna odbrana, odnosno situacije u kojima okrivljeni mora imati branioca: 1) ako je nem, gluv, slep ili nesposoban da se sam uspešno brani – od prvog saslušanja, pa do pravnosnažnog okončanja krivičnog postupka; 2) ako se postupak vodi zbog krivičnog dela za koje je propisana kazna zatvora od osam godina ili teža kazna – od prvog saslušanja, pa do pravnosnažnog okončanja krivičnog postupka; 3) ako je zadržan ili mu je zabranjeno da napušta stan ili je pritvoren – od lišenja slobode, pa do pravnosnažnosti rešenja o ukidanju mere; 4) ako mu se sudi u odsustvu – od donošenja rešenja o suđenju u odsustvu, pa dok suđenje u odsustvu traje; 5) ako se glavni pretres održava u njegovoj odsutnosti zbog nesposobnosti koju je sam prouzrokovao – od donošenja rešenja da se glavni pretres održi u njegovoj odsutnosti, pa do pravnosnažnosti rešenja kojim sud utvrđuje prestanak nesposobnosti za učestvovanje na glavnom pretresu; 6) ako je zbog narušavanja reda udaljen iz sudnice do završetka

dokaznog postupka ili završetka glavnog pretresa – od donošenja naredbe o udaljenju, pa do povratka u sudnicu ili do saopštavanja presude; 7) ako se protiv njega vodi postupak za izricanje mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja – od podnošenja predloga za izricanje takve mere, pa do donošenja odluke iz člana 526. st. 2. i 3. ovog zakonika ili do pravnosnažnosti rešenja o izricanju mere bezbednosti obaveznog psihijatrijskog lečenja; 8) od početka pregovora sa javnim tužiocem o zaključenju sporazuma iz člana 313. stav 1, člana 320. stav 1. i člana 327. stav 1. ovog zakonika, pa do donošenja odluke suda o sporazumu; 9) ako se pretres održava u njegovoj odsutnosti (član 449. stav 3.) – od donošenja rešenja da se pretres održi u njegovoj odsutnosti, pa do donošenja odluke suda o žalbi na presudu.

Iako ustanovljeno u korist i u interesu okrivljenog, u praksi se nažalost sreću i primeri u kojima okrivljeni ovo pravo zloupotrebljava, a najeksplicitniji i najflagrantniji takav primer na koji sam naišla u praksi je svakako ovaj:

- *izvod iz presude Višeg suda u Novom Sadu br. K 57/21 od 30.10.2024. godine* (isti krivični postupak i okrivljeni kao u prethodnom primeru) - „...Nadalje, sud u ovom delu obrazloženja presude ukazuje na postupanje okrivljenog tokom krivičnog postupka koje je prema stavu suda bilo usmereno na zloupotrebu procesnih ovlašćenja i opstrukciju i odugovlačenje krivičnog postupka. Naime, u toku krivičnog postupka počev od 22.10.2020. godine okrivljenog je po punomoćju branio M.M, advokat u Novom Sadu, sve do 29.11.2023. godine kada je okrivljeni na glavnom pretresu, na zapisnik, otkazao punomoć angažovanom braniocu. Istog dana rešenjem od 29.11.2023. godine okrivljenom je postavljen branilac po službenoj dužnosti D.Ž., advokat u Novom Sadu. Nakon toga, u postupku je usledilo više sličnih situacija (detaljan hronološki pregled je dat u rešenju K 57/21 od 18.09.2024. godine na str. 556 K spisa), u kojima je od strane majke okrivljenog i samog okrivljenog bio angažovan branilac po punomoćju, a ubrzo nakon angažovanja usledilo bi otkazivanje punomoći od strane okrivljenog ili od strane branioca, uz različita obrazloženja...“ (izvod iz rešenja K 57/21 od 18.09.2024. godine - „...Na glavni pretres 28.02.2024. godine, pored branioca po službenoj dužnosti, pristupio je u sudnicu i V.B., advokat u Novom Sadu, koji je dostavio punomoć za odbranu okrivljenog od 27.02.2024. godine potpisanu od strane majke okrivljenog, S.J., a koga je na zapisnik opunomoćio i

okrivljeni, pa je novoangažovani branilac zatražio odlaganje glavnog pretresa jer nije imao vremena da se pripremi. Na istom zapisniku razrešena je odbrane po službenoj dužnosti advokat D.Ž.. Glavni pretres je zakazan za 19.04.2024. godine. Na glavnom pretresu 19.04.2024. godine okrivljeni je otkazao punomoć braniocu advokatu V.B. i izjavio da će angažovati novog branioca u ponedeljak ili utorak, dakle 22.04. ili 23.04.2024. godine. Rešenjem od istog dana, 19.04.2024. godine, postavljena je D.Ž. za branioca po službenoj dužnosti, a vodeći računa o ekonomičnosti i svrsishodnosti postupka jer je ista već upoznata sa predmetom. Glavni pretres je zakazan za 30.05.2024. godine. Na glavni pretres 30.05.2024. godine, pored branioca po službenoj dužnosti, pristupio je i B.Ž. advokat u Novom Sadu, koji je izjavio da ga je na današnji dan, 30.05.2024. godine, punomoćjem ovlastila majka okrivljenog, S.J., za odbranu okrivljenog u ovom postupku. Isti je zamolio da zbog okolnosti kratkog roka sud odloži glavni pretres. Na pitanje predsednika veća, okrivljeni S.D. je izjavio da nema konkretnih primedbi na rad i saradnju sa braniocem po službenoj dužnosti ali da mu je prijatnije i da oseća veću dozu poverenja prema braniocu koga mu majka angažuje u odnosu na onog koga mu je postavio sud. Glavni pretres je zakazan za 27.06.2024. godine, a branilac po službenoj dužnosti advokat D.Ž. i dalje ostaje kao postavljeni branilac okrivljenom. Podneskom od 10.06.2024. godine, advokat Ž.B. obavestio je sud da neće učestvovati u postupku u svojstvu branioca okrivljenog jer majka okrivljenog nije obezbedila finansijska sredstava za angažovanje branioca. Na glavni pretres 27.06.2024. godine, pored branioca po službenoj dužnosti, pristupila je i advokat K.M. iz Novog Sada, po zameničkoj punomoći za Ž.R., advokata u Novom Sadu, koga je punomoćjem od 26.06.2024. godine za odbranu okrivljenog angažovala majka S.J.. Advokat K.M. je navela da je tek jutros dobila zameničku punomoć od kolege Ž.R., i da nije u prilici da pruži kvalitetnu odbranu okrivljenog na glavnom pretresu, a u ime kolege Ž.R. zamolila odlaganje pretresa jer je isti zauzet zbog ranije preuzete obaveze kao punomoćnik u sporu male vrednosti pred Osnovnim sudom u B., sudska jedinica N.B., br. predmeta P 47/24, o čemu je dostavila poziv za ročište u sporu male vrednosti. Okrivljeni je izjavio da je majka angažovala ovog advokata i da je on sa tim saglasan, te da na zapisnik daje punomoć advokatu Ž.R. da ga brani u ovom postupku, i da i on predlaže da se glavni pretres odloži jer je advokat tek juče angažovan. Imajući u vidu prethodnih više sličnih situacija, sud nije

razrešio branioca po službenoj dužnosti, advokata D.Ž. S obzirom na predstojeće letnje godišnje odmore, glavni pretres je odložen za 12.09.2024. godine. Podneskom od 01.08.2024. godine, branilac advokat Ž.R. obavestio je sud da otkazuje punomoć za odbranu okrivljenog imajući u vidu da mu ni dosadašnji troškovi nisu isplaćeni...“) nastavak iz izvoda presude - „...Poslednji branilac koji je bio angažovan po punomoćju, advokat Ž.R., podneskom od 01.08.2024. godine obavestio je sud da otkazuje punomoć za odbranu okrivljenog, ali imajući u vidu ranije slične situacije, a u cilju svrsishodnosti postupka i obezbeđivanja kontinuirane odbrane za okrivljenog koji je sve vreme postupka u pritvoru, sud prethodno nije razrešio branioca po službenoj dužnosti advokata D.Ž., tako da je ona nastavila da brani okrivljenog u svojstvu branioca po službenoj dužnosti. Potom je na glavnom pretresu 12.09.2024. godine okrivljeni stavio predlog da sud razreši odbrane po službenoj dužnosti advokata D.Ž. navodeći da imaju razmimoilaženje u pogledu odbrane i zamolio da sud ostavi rok od 24 sata kako bi angažovao branioca i pismeno se detaljnije izjasnio o razlozima neslaganja sa braniocem po službenoj dužnosti, te je glavni pretres odložen kako bi se u roku od 24 sata okrivljeni i branilac izjasnili o razlozima za razrešenje. U ostavljenom roku, branilac po službenoj dužnosti se izjasnila da je u svemu postupala u skladu sa odredbama čl.72 st.1 tač.2 ZKP-a, odnosno da je okrivljenom pružila pomoć u odbrani stručno, savesno i blagovremeno, dok se okrivljeni u ostavljenom roku nije izjasnio, iako je on zamolio sud da ostavi rok za izjašnjenje. Sud je rešenjem K 57/21 od 18.09.2024. godine odbio predlog okrivljenog Stanković Dimitrija da se razreši branilac po službenoj dužnosti D.Ž. kao neosnovan, iz razloga koji su dati u obrazloženju citiranog rešenja na str.556-557 K spisa. Okrivljeni je potom na glavnom pretresu 04.10.2024. godine naveo da nije bio u prilici da dostavi izjašnjenje u roku od 24 časa zbog smrtnog slučaja u porodici, te da je primio predmetno rešenje i da je video pouku o pravnom leku, ali da je on pravno neuka stranka, te je zatražio da sud dozvoli vraćanje u pređašnje stanje u vreme kad je primio rešenje i da mu se ostavi 3 dana za žalbu protiv rešenja i da mu se postavi branilac koji bi ga zastupao u tom žalbenom postupku. Sud je odbio ove predloge okrivljenog kao neosnovane, s obzirom da je okrivljeni rešenje primio još 19.09.2024. godine i da sve do 04.10.2024. godine na glavnom pretresu nije tražio da mu se postavi branilac po službenoj dužnosti, niti povraćaj u pređašnje stanje, pa sud ove predloge ocenjuje kao neblagovremene i usmerene na

odugovlačenje krivičnog postupka, pri čemu su isti u svakom slučaju i neosnovani. Okrivljeni je na istom glavnom pretresu ponovo stavio predlog da se branilac po službenoj dužnosti advokat D.Ž. razreši ove funkcije, a sud je odbio ovaj predlog kao neosnovan imajući u vidu da je rešenjem K 57/21 od 18.09.2024. godine odbio isti takav predlog iz razloga koji su detaljnije dati u obrazloženju citiranog rešenja, a da okrivljeni nije naveo neke druge okolnosti koje je bi ukazivale na suprotno...“

PRAVO NA ODBRANU I DOKAZNI I PROCESNI PREDLOZI

Vezano za prava okrivljenog i postupanje njegovog branioca, a ne zadirući u pravo na izbor i način odbrane za koju su se opredelili u pojedinačnom postupku, u praksi se nailazi na situacije koje iako su procesno dozvoljene neretko služe kao način za odugovlačenje postupka. To su brojne situacije u kojima se postavljaju predlozi koji su, gotovo evidentno, neosnovani ali im je priroda takva da sud o njima mora meritorno da odluči, što samo za sebe nije sporno, ali je često povezano sa odlaganjem ročišta kako bi se izvršile dodatne provere i odlučilo o zahtevu. Primera radi, čl.85 st.3 i 5 ZKP-a, prilikom saslušanja u policiji, okrivljeni će se pozvati da se *izričito* izjasni o tome da li će uzeti branioca po svom izboru, uz upozorenje da će mu ako ne izabere branioca u slučaju obavezne odbrane, biti postavljen branilac po službenoj dužnosti, a ako izjava okrivljenog iz stava 3. tog člana o prisustvu branioca nije uneta u zapisnik, na iskazu okrivljenog ne može se zasnivati sudska odluka. S pozivom na ovu odredbu se zbog formalnog nedostatka dešavalo da se kao nezakonit dokaz izdvoji zapisnik o saslušanju osumnjičenog dat u policiji. Međutim, postoje i situacije u kojima sud na zakonit način prevaziđe ovaj pokušaj opstrukcije postupka od strane odbrane.

- izvod iz presude Višeg suda u Novom Sadu br. K 64/20 od 23.02.2021. godine- „...Iz napred utvrđene sadržine predmetnog zapisnika o saslušanju imenovane osimnjičene u policiji proizilazi da isti ne sadrži citat sintagme „*izričito se izjašnjavam*“ o tome da li će osumnjičena uzeti branioca po svom izboru, ali prema stavu ovog suda isto, suprotno navodima branilaca, ne znači da na zapisniku nije sadržana *izričita* odluka osumnjičene da ne želi da angažuje branioca i da je njena *izričita* volja i

odluka da je brani branilac po službenoj dužnosti Jovović Vukašin sa kojim je obavila i poverljiv razgovor u trajanju od 15 minuta. Naime, osumnjičena je nakon što je poučena o svim pravima eksplicitno izjavila da je *saglasna da je brani branilac koji joj je dodeljen po službenoj dužnosti* što ni na koji način ne dovodi u sumnju da je takva njena izjava izričita i u sebi po svakom (i jezičkom i ciljnom) tumačenju sadrži jasnu i izričitu odluku da ne želi da angažuje branioca. Pored toga, sud je imao u vidu i eksplicitnu odredbu stava 5 citiranog člana prema kojoj se isto zahteva i u formalnom smislu, odnosno da mora biti konstatovano na samom zapisniku, pa nalazi da na zapisniku jeste konstatovana izričita odluka osumnjičene, iako, opet se naglašava, ne u sintagmi „*izričito se izjašnjavam*“, ali svakako izričita odluka da je osumnjičena saglasna da je brani branilac po službenoj dužnosti, dakle izričita odluke da ne želi da angažuje branioca...“

U ovom delu se može pomenuti i zloupotreba prava na neposredno izvođenje dokaza na glavnom pretresu. Naime, ovo pravo je ustanovljeno kako bi, između ostalih i okrivljeni bio u mogućnosti da postavlja pitanja svedocima i veštacima, ali je u čl.406 iz razloga procesne ekomonije i efikasnosti krivičnog postupka, propisano da se upoznavanje sa sadržinom zapisnika o iskazima svedoka, saoptuženih ili već osuđenih saučesnika u krivičnom delu, kao i zapisnika o nalazu i mišljenju veštaka, može po odluci veća obaviti čitanjem odnosno uvidom u sadržinu, ako su stranke saglasne da se tako postupi umesto neposrednog ispitivanja svedoka ili veštaka koji nije prisutan, bez obzira da li je bio pozvan ili ne, pa okrivljeni, bez realnog osnova i potrebe, osim u cilju odugovlačenja postupka, uskrati ovu saglasnost. To praktično znači da će sud navedena lica morati da pozove i neposredno ispita u toku glavnog pretresa što bi moglo biti skopčano sa dugotrajnom potragom za svedocima i odlaganjem ročišta. Međutim, ako ne postoje neke druge okolnosti, bez saglasnosti stranaka sud ne može da čita njihove iskaze. Ovo, osim u situaciji propisanoj u čl.388 ZKP-a, ako se glavni pretres drži pred drugim predsednikom veća, kada glavni pretres mora početi iznova i svi dokazi moraju biti ponovo izvedeni, ali je tu propisan izuzetak da zbog proteka vremena, zaštite svedoka ili drugih važnih razloga veće može, nakon izjašnjenja stranaka (dakle, ne traži se njihova saglasnost), rešenjem odlučiti da se svedoci i veštaci ne ispituju ponovo, nego da se njihovi već dati iskazi pročitaju. Međutim, i u ovoj situaciji je moguća zloupotreba u pravcu odugovlačenja postupka jer zakon propisuje da je protiv takvog rešenja suda dozvoljena žalba o kojoj odlučuje

vanpretresno veće čime se faktički ročište za glavni pretres dlaže, a dok se sačeka sa izradom pisanog otpravka rešenja predsednika veća i odlukom KV veća o žalbi, proteći će izvesno vreme.

U kontekstu dileme da li se radi o branilačkoj visprenosti ili eventualno zloupotrebi procesnog prava, interesantna je situacija vezana za primenu čl.156 st.7 ZKP-a po kojoj pretresanju stana i drugih prostorija prisustvuju dva punoletna građanina kao svedoci koji će se pre početka pretresanja upozoriti da paze na tok pretresanja, kao i da imaju pravo da pre potpisivanja zapisnika o pretresanju stave svoje prigovore na verodostojnost sadržine zapisnika. Naime, u predmetnom primeru radilo se o pretresanju prostorija privrednog društva po adekvatnoj naredbi sudije za prethodni postupak, kom pretresanju su uredno bili prisutni okrivljeni, branilac, dva svedoka. Međutim, kako je pretresanje trajalo dugo i prostorije su bile bez grejanja, svedoci pretresa su pitali da li oni mogu da napuste pretres i da se vrate kasnije pred kraj, a postupajući inspektori su o ovome pitali i na sam zapsinik o pretresanju zabeležili da su se i okrivljeni i njegov prisutni branilac sa tim saglasili. Pretres je sproveden do kraja, svedoci su se u međuvremenu vratili i svi su potpisali zapisnik. Međutim, kada je otpočeo krivični postupak, branilac okrivljenog, isti onaj koji je prisustvovao pretresu, je stavio zahtev za izdvajanje predmetnog zapisnika kao nezakonito pribavljenog dokaza, koji zahtev je od strane vanraspravnog veća (koje je postupalo po žalbi na odluku sudije za prethodni postupak) ocenjen kao osnovan, s obzirom da pretresu nisu prisustvovala dva svedoka, a njihovo prisustvo je obavezno u toku celog trajanja pretresa, dakle bez obzira na datu saglasnost od strane okrivljenog i branioca jer se radi o imperativnoj odredbi ustanovljenoj u interesu okrivljenog. Izuzetak od ovog pravila je samo ako su ispunjeni uslovi iz stava 3 tog člana, odnosno ako se pretpostavlja oružani otpor ili druga vrsta nasilja ili ako se očigledno priprema ili je otpočelo uništavanje tragova krivičnog dela ili predmeta važnih za postupak ili je držalac stana i drugih prostorija nedostupan, pa se pretresanje može preduzeti i bez prisustva svedoka (i bez prethodne predaje naredbe, kao i bez prethodnog poziva za predaju lica ili predmeta i pouke o pravu na branioca, odnosno advokata).

PRAVO NA ODBRANU I UPOTREBU JEZIKA

Takođe je nesporno i Ustavom zagarantovano pravo propisano u čl.87 st.2 ZKP-a da će se okrivljenom koji ne razume jezik postupka, pitanja postavljati preko prevodioca, ali je i ovo pravo podložno zloupotrebi, pa tako na primer gde je okrivljeni N.D. čiji je maternji jezik mađarski, ali koji od rođenja živi u T. i koji se tokom celog postupka istrage, iako uredno upozoren na pravo upotrebe jezika, koristio srpskim jezikom koji odlično razume i govori, tražio da se odloži ročište za glavni pretres na kom je trebalo da bude saslušan kako bi mu se obezbedio prevodilac.

PRAVO NA ODBRANU I MERE ZA OBEZBEĐENJE PRISUSTVA I NESMETANO VOĐENJE POSTUPKA

Prava koja se možda najčešće krše od strane okrivljenog odnose se na mere koje se mogu preduzeti prema okrivljenom za obezbeđenje njegovog prisustva i za nesmetano vođenje krivičnog postupka, propisane u čl.188 ZKP-a. Naime, prema odredbi čl.189 ZKP-a prilikom određivanja mera, organ postupka će voditi računa da se ne primenjuje teža mera ako se ista svrha može postići blažom merom, pa tako okrivljeni pokušavaju ili opstruišu vođenje postupka kršenjem blažih mera sve dok ne dođe do primene težih, pa i najteže - pritvora. Međutim, dok dođe do uslova za određivanje pritvora, okrivljeni (a neretko i po savetu svog branioca) u dužem vremenskom periodu zloupotrebljava ova prava. Najblaža mera je poziv, pa ZKP u čl.246 propisuje posebna pravila za pozivanje okrivljenog kome, ako se dostavljanje pismena ne može izvršiti na adresu o kojoj je okrivljeni obavestio organ postupka, dostavljač će ostaviti obaveštenje da će se pismeno istaći na oglasnoj tabli i po mogućstvu, na internet stranici organa postupka. Po proteku roka od osam dana od dana isticanja pismena smatra se da je dostavljanje izvršeno. I kada je uredna dostava, okrivljeni ne dođe na glavni pretres. Pod pretpostavkom da izostanak ne opravda, sud nakon toga određuje težu meru - dovođenje, a prema čl.380 ZKP-a, ako se dovođenje ne bi moglo odmah izvršiti, veće će odlučiti da se glavni pretres ne održi i narediti da se optuženi dovede na idući glavni pretres. Dakle, cilj zloupotrebe je već (najmanje) dva puta postignut, odložena je procesna radnja, ali kako bi izbegao određivanje pritvora,

okrivljeni tada dostavlja „neko“ opravdanje i taj začarani krug može da traje dugo. Autor ovog rada je izraziti protivnik nedosledne primene hijerarhije mera ali istovremeno i zagovornik restriktivne ocene „opravdanosti“ razloga za izostanak, što pak nije ujednačeno postupanje u sudskoj praksi. Navešću primer u kom okrivljeni i pored brojnih nedoslednosti koje ću otvoreno nazvati procesnim zloupotrebama, do kraja ipak nije pritvoren odnosno lišen slobode. U postupku u kom je glavni pretres otvoren 02.06.2020. godine na kom je okrivljeni propisno upoznat sa svim pravima i obavezama u smislu čl.68 i 70 ZKP-a, koji u više navrata nije pristupao na zakazane glavne pretrese, više puta prema oceni suda neopravdano, zbog čega su prema njemu prethodno primenjene mere za obezbeđivanje prisustva okrivljenog u vidu naredbe za dovođenje, nije pristupio ni na zakazani glavni pretres dana 05.06.2025. godine u 12,00 časova, iako uredno pozvan, pri čemu je prisutni branilac okrivljenog navela da je okrivljeni obavestio da nije u mogućnosti da pristupi jer se oseća loše i povraća, ali o čemu nije dostavljena nikakva medicinska dokumentacija koja bi eventualno potvrdila ovakve navode, koje okolnosti prema stavu suda, u ukupnosti sa svim drugim okolnostima iz ovog postupka, ukazuju da okrivljeni očigledno izbegava da dođe na glavni pretres. U toku tih pet godina trajanja glavnog pretresa, okrivljeni je više puta izostajao uz “opravdanja” lekara kao na primer potvrda o nastupanju privremene sprečenosti za rad za okrivljenog, koji je u radnom odnosu u auto perionici, a što prema oceni suda ne predstavlja opravdani razlog da isti ne pristupi na glavni pretres jer sprečnost za rad u auto perionici ne znači da okrivljeni nije sposoban da pristupi u sud i učestvuje u sudskom postupku, pa je sud doneo naredbu za prinudno dovođenje okrivljenog, ali je isto bilo bez uspeha jer prema izveštaju policije, odlaskom na adresu u par navrata niko nije otvarao. Na sledeći takođe nije pristupio, a ni branilac (koje je u međuvremenu menjao pa i zbog toga tražio odlaganje) nije bio upoznat sa razlozima nedolaska, pa je ponovo odredio prinudno dovođenje okrivljenog na naredni glavni pretres. Okrivljeni takođe nije pristupio ni na glavni pretres 28.11.2024. godine, kada zbog protesta i okupljanja ispred suda nije bilo mogućnosti da se uđe u zgradu suda, međutim okrivljeni se nije javio sudu niti je opravdao izostanak. Zbog svega navedenog, a u vezi sa činjenicom da okrivljeni nije pristupio ni na glavni pretres 05.06.2025. godine zbog navodno lošeg zdravstvenog stanja, o čemu nije dostavljena medicinska dokumentacija, te celokupno držanje okrivljenog tokom trajanja ovog

krivičnog postupka, sud je ocenio da sve okolnosti ukazuju da okrivljeni očigledno izbegava da dođe na glavni pretres i odredio je pritvor. Istog dana, a nakon što je rešenje o određivanju pritvora već otpravljeno iz suda i to putem policije, zajedno sa nalogom za lišavanje slobode okrivljenog i uputom za Okružni zatvor, sudu je pred kraj radnog vremena, dostavljena potvrda privatnog doma zdravlja da se okrivljeni ne oseća dobro, što je bio razlog da drugostepeni sud ukine rešenje i vrati ga na ponovno odlučivanje, o čemu tada odlučuje vanraspravno veće jer postupajući sudija u tom momentu nije u veću u zasedanju. Iako je od donošenja rešenja o određivanju pritvora do (ponovnog) odlučivanja vanraspravnog veća proteklo više meseci u okviru kojih okrivljenom uopšte nije bilo moguće uručiti ni prvobitno doneto rešenje jer nije mogao biti pronađen ni od strane policije, veće je ipak odlučilo da odbije predlog tužilaštva za određivanje pritvora. Do dana pisanja ovog rada, konkretan krivični postupak još uvek nije ni prvostepeno okončan...

Druge mere za obezbeđenje prisustva okrivljenog i nesmetano vođenje postupka, su i zabrana prilaženja, sastajanja ili komuniciranja sa određenim licem i posećivanja određenih mesta; zabrana napuštanja boravišta; jemstvo; zabrana napuštanja stana i na kraju, kao najrestriktivnija mera, pritvor. Međutim, bilo je i primera da se okrivljenom koji se više meseci nalazio u pritvoru isti zameni blažom merom (u skladu sa napred navedenom odredbom čl.189 i čl.210 ZKP-a), pa mu je određen tzv. kućni pritvor uz primenu elektronskog nadzora, tzv. nanogice. Prema čl.17a Zakona o izvršenju vanzavodskih sankcija i mera, propisano je pravo lica kome je određena mera zabrane napuštanja stana da svakog dana napušta stan u vremenu od najviše jednog časa (kolokvijalno rečeno, da ide u dnevnu šetnju) za koje vreme poverenik za izvršenje alternativnih sankcija ne evidentira signal sa elektronske nanogice, pa je, u ovom primeru, okrivljeni u vreme boravka van stana “skinuo” nanogicu i zloupotrebivši period od jednog časa do povratka u stan u kom nije bio nadziran, pobegao a zatim i napustio državu, te je od tada nedostuapan državnim organima Republike Srbije. Protiv tog okrivljenog je ponovo određen pritvor i raspisana međunarodna poternica, ali do dana izrade ovog rada, isti još uvek nije isporučen Republici Srbiji, pa mu se sudi u odsustvu.

PRAVO NA ODBRANU, SUĐENJE U PRISUSTVU I SPOSOBNOST OKRIVLJENOG DA UČESTVUJE U POSTUPKU

Takođe je nesporno da se okrivljenom po pravilu sudi u prisustvu, a jedna od osnovnih pretpostavki je i da je okrivljeni sposoban da učestvuje u krivičnom postupku u tom svojstvu. To praktično znači i da okrivljeni ima zdravstavenih mogućnosti da sa pažnjom prati tok glavnog pretresa i da, po sopstenoj odluci ako to želi, aktivno učestvuje u izvođenju dokaza. Međutim, i ova okolnost je neretko zloupotrebljena, ili pak, s obzirom na aktivnu ulogu suda u sprečavanju procesnih zloupotreba, pokušana da bude zloupotrebljena. Interesantan je primer iz prakse u kome je okrivljeni, koji se nalazi u pritvoru i koji je doveden na glavni pretres koji je na tom ročištu trebao i biti dovršen, a okrivljeni je istovremeno znao da je postupajući predsednik veća odlukom Visokog saveta sudstva izabrana za Apelacioni sud u Novom Sadu i da se očekuje njeno uskoro stupanje na tu funkciju (čime bi svakako glavni pretres protiv okrivljenog bio vođen iznova pred novim predsednikom veća) izjavio da se oseća loše, da oseća slabost već nekoliko dana unazad, da se na ove tegobe požalio i u pritvorskoj jedinici, pa je sud odredio kratku pauzu kako bi se izvršile prethodne provere, te je sud kontaktirao upravu OZ u Novom Sadu i istoj se obratio dopisom poslatim putem mejla radi provere traženih podataka o zdravstvenom stanju okrivljenog, a sud je istovremeno i obavestio službu HMP DZ Novi Sad o tegobama na koje se požalio okrivljeni. U kratkom roku od petnaestak minuta, medicinska ekipa hitne pomoći je pristupila u sud, obavila pregled okrivljenog, pa je nakon toga a na osnovu izveštaja lekara koji ga je pregledao utvrđeno da se okrivljeni dobro oseća, da je sposoban da prati tok pretresa, a sud je u međuvremenu iz od zatvora obavešten da tegobe na koje je okrivljeni ranije tog jutra požalio nisu takve da dodvode u pitanje sposobnost okrivljenog da učestvuje u postupku. Sud je na tom ročipštu dovršio dokazni postupak, a glavni pretres je završen i presuda doneta i javno objavljena u roku od nekoliko dana. Prilikom odmeravanja kazne, sud je shodno čl.54 Krivičnog zakonika, pored ostalih okolnosti, cenio i držanje i ponašanje okrivljenog na glavnom pretesu, koje je u više navrata bilo usmereno na pokušaje zloupotrebe procesnih ovlašćenja, a u cilju odugovlačenja krivičnog postupka.

Kako je rečeno, pravilo je da se okrivljenom, a radi zaštite njegovih prava, sudi u prisustvu, međutim, Zakonik o krivičnom postupku je predvideo izuzetke kao posledične reakcije suda na zloupotrebe prava u smislu odredbe čl.370 kojom je propisano da ako blaže mere za održavanje reda u toku suđenja (na primer ako okrivljeni ne poštuje naređenja predsednika veća za održavanje reda ili vređa dostojanstvo suda, predsednik veća će ga opomenuti, a ako lice nastavi da narušava red, kazniće ga novčanom kaznom do 150.000 dinara) budu bezuspešne, veće može narediti da se okrivljeni udalji iz sudnice za vreme preduzimanja određene dokazne radnje, a ako po povratku u sudnicu optuženi nastavi da narušava red, veće ga može udaljiti do kraja dokaznog postupka i odrediti, ako postoji takva mogućnost, da optuženi iz posebne prostorije putem tehničkih sredstava za prenos zvuka i slike prati tok postupka. Na taj način se osujećuje zloupotreba prava na suđenje u prisustvu.

U vezi sa pravima okrivljenog da mu se sudi u prisustvu s jedne strane, kao i da se najteže mere ne primenjuju kada se ista svrha može postići blažom merom ili bez primene mera, pa u tom smislu i pravo da se okrivljeni nakon donošenja prvostepene presude a do njene pravosnažnosti brani sa slobode i u situacijama kada mu je izrečena zatvorska kazna, primeri zloupotrebe ovih prava su kada se okrivljenom (kome je nakon prvobitnog suđenja u odsustvu, dozvoljeno ponavljanje postupka) i nakon objave presude donete po sporazumu o priznanju krivičnog dela u odnosu na koju se žalba može izjaviti samo u pogledu restriktivno određenih razloga, dakle čija se pravosnažnost i izvršnost osnovano može očekivati u narednom vrlo kratkom vremenskom periodu, na izričitu molbu okrivljenog da mu se dozvoli da to vreme do upućivanja na izvršenje kazne zatvora provede sa detetom i suprugom, uz saglasnost tužilaštva, okrivljenom ukine pritvor, a on pobegne. Sledstveno je za njim bila raspisana poternica radi upućivanja u zavod za izvršenje krivičnih sankcija, ali u konkretnom slučaju, osuđeni nije sproveden u zatvor jer je sud obavešten da je isti u međuvremenu preminuo u bolnici u drugom gradu. Ostaje pitanje da li je ova zloupotreba prava okrivljenom išta dobrog donela (jer su sudu nepoznati zvanični uzroci i okolnosti nastupanja smrti ovog mladog čoveka) i da li bi te okolnosti nastupile da se okrivljeni, kako je to bilo predviđeno, u to vreme nalazio na izdržavanju zatvorske kazne.

PRAVO NA ODBRANU I SPORAZUM O PRIZNANJU KRIVIČNOG DELA

Nadovezujući se na temu sporazuma o priznanju krivičnog dela, čija je osnovna karakteristika dobrovoljnost okrivljenog da u celosti prizna izvršenje krivičnog dela i svoju krivicu, i to bez ikakvog pritiska, obmane ili zablude, uz obavezno učešće branioca od momenta samog započinjanja pregovora o zaključenju sporazuma, prisustva na ročipštu pred sudom, pa sve do objavljivanja presude, u kojoj situaciji se protiv presude kojom se sporazum prihvata u celosti, okrivljeni, tužilac i branilac odriču prava na žalbu osim u odnosu na razloge iz čl.319 st.3 ZKP-a (ako delo koje je predmet optužbe nije krivično delo, a nema uslova za primenu mere bezbednosti; ako je krivično gonjenje zastarelo, ili da je delo obuhvaćeno amnestijom ili pomilovanjem, ili postoje druge okolnosti koje trajno isključuju krivično gonjenje; ako nema dovoljno dokaza za opravdanu sumnju da je okrivljeni učinio delo koje je predmet optužbe ili ako se presuda ne odnosi na predmet sporazuma). U poslednje vreme uočeni su primeri zloupotrebe čak i ovog instituta koji je ustanovljen ako ne isključivo, ono pretežno u interesu samog okrivljenog i to na taj način, da okrivljeni u svemu u skladu sa propisanom procedurom, uz učešće branioca, dobrovoljno sve prizna i zaključi sporazum, donese se presuda u skladu sa tim sporazumom, i kao i u prethodnom primeru, okrivljenom se ukine pritvor, a onda branilac izjavi žalbu zbog neke okolnosti (na koju je po stavu autora ovog rada upravo taj branilac bio dužan da pazi) koja se ispostavi osnovana u nekom formalističkom smislu i presuda se ukine. Okrivljenom će se u ponovljenom postupku suditi redovno, ali cilj koji je ovom zloupotrebom prava ostvaren je taj da je okrivljeni to vreme na slobodi a ne u pritvoru. Sasvim je drugo pitanje koji interes će se zaista ostvariti ovakvim postupanjem, s obzirom da je u svakom momentu trajanja postupka moguće ponovo odrediti pritvor protiv okrivljenog, a ni procesni položaj tog okrivljenog u sada redovnom postupku koji će se voditi teško da može biti bolji od onog po sporazumu o priznanju krivičnog dela. Ovde mogu da postavim i pitanje uticaja takvog postupanja pojedinih branilaca koji na navedeni način, u praksi, ugrožavaju prava drugih okrivljenih jer će ubuduće tužilaštvo daleko restriktivnije pristupati pregovorima i eventualnom zaključenju sporazuma, jer je okončavanje krivičnog postupka sporazumom između okrivljenog i tužioca, svakako samo pravo tužioca a ne i njegova obaveza.

Ako se to pravo pretvori u zloupotrebu i manipulaciju, ono se jednostavno u praksi neće primenjivati.

PRAVO NA ODBRANU I PODNESCI

Okrivljeni u okviru svoje odbrane ima pravo i da se sudu obraća pisanim podnescima, da stavlja predloge, izjavljuje žalbe. Međutim, to ne znači da okrivljeni bez ograničenja može da izrazi, usmeno ili pismeno, sve što misli o fazi postupka, učesniku postupka ili određenoj situaciji. Naime, pored održavanja reda u toku suđenja, shodno čl.231 ZKP-a sud je dužan da svoj ugled i ugled stranaka i drugih učesnika u postupku zaštiti od uvrede, pretnje i svakog drugog napada.

- *izvod iz rešenja Višeg suda u Novom Sadu br. K 99/17 od 02.02.2022. godine* - "... Okrivljena je dana 01.02.2022. godine sudu u tri primerka (za sud, VJT i veštaka) dostavila podnesak u kome je navela između ostalog: „Na ruku mi ide činjenica da u Srbiji jednodušno veruju da se iz Nemačke sve bolje vidi. Zato mi verujte: VJT, Sud i veštak su potpuno zalutali. POTREBNO JE POD HITNO VRAĆANJE NA PRAVI PUT! Velikodušno ću podeliti preimućstvo svog položaja i otkriti vam šifru za izlazak na pravu stazu: tajna je u definiciji krivičnog dela. Ili još preciznije: elementu bića krivičnog dela koji se zove posledica. Radi se, dakle, o elementarnim pojmovima krivičnog prava... Pošto je ovo prosto k'o pasulj, nije mi jasno šta toliko mrsite 13 godina?!... Želim da kažem još dve stvari: Prethodni sudija i veštak su završili u jednoj knjizi (koja zamalo da bude proglašena za knjigu godine iz oblasti sociologije), a sadašnji će pored knjige završiti i na televiziji..." ...Kako je okrivljena S.R. u podnesku od 01.02.2022.godine koji je lično potpisala, neprimerenim rečnikom, načinom obraćanja i omalovažavajućim tonom izraženim u sadržini podneska vređala sud, stranke i učesnike u postupku, odnosno Viši sud u Novom Sadu, postupajućeg predsednika veća sudiju I.J., Više javno tužilaštvo u Novom Sadu, postupajućeg zamenika VJT LJ.T. i veštaka ekonomske struke S.J.R., te uputila pretnje u vidu da će postupajuća sudija i veštak „ne samo završiti u knjizi nego i na televiziji", aludirajući na neke, ovom sudu nepoznate knjige ali sa evidentno nagativnom konotacijom i kontekstom u kome se pominju sudija i veštak koji su ranije učestvovali u ovom krivičnom postupku, to je sud dužan da zaštiti svoj ugled, ugled stranaka i drugih učesnika u postupku od uvrede, pretnje i svakog drugog napada.

Okrivljena ima pravo da u pismenom podnesku sudu ukaže na tok postupka, skrene pažnju na određene dokaze, izjasni se o relevantnim okolnostima i slično (konkretno da se izjasni na nalaz i dopune nalaza veštaka), ali je dužna da to čini na način koji je pristojan i primeren i da se uzdrži od upotrebe reči, fraza, komparacija i pretnji koje urušavaju ugled organa i učesnika u postupku, isto kao što se i sud svim učesnicima u postupku obraća i prema njima ophodi sa dužnim poštovanjem...“ Ovim rešenjem, okrivljena je zbog navedenog novčano kažnjena sa 80.000,00 dinara koja novačana kazna je nakon pravosnažnosti i izvršnosti rešenja, izvršena prinudnom naplatom.

Ovo je pregled i analiza samo nekih od prava okrivljenog koje u toku postupka ima i koja mu garantuju i Ustav i zakoni, a koja okrivljeni pokušavaju ili uspevaju da zloupotrebe. Na sudu je da se stara da zloupotrebe procesnih i drugih prava onemogući ili u što većoj meri suzbije, ali to nije uvek moguće. Svako lice, pa tako i okrivljeni pored prava ima i obaveze koje su usko i uzročno-posledično povazane na način da stepen i obim jednih neminovno utiče i odražava se na druge. Pravo je okrivljenog da bira da li će se i u kojoj meri u toku krivičnog postupka koristiti svojim pravima, počev od prava da iznese odbranu ili da se, kako se kolokvijalno kaže brani ćutanjem, da li će odgovarati na pitanja suda, tužilaštva, branioca i drugih učesnika, da li će predlagati dokaze, da li će se suočiti sa saokrivljenima ili svedocima, da li će priznati izvršenje krivičnog dela ili neće, da li će obeštetiti oštećenog i tako dalje. Sve su to prava okrivljenog. Ali pravo je i obaveza suda da sve odluke, postupke i ponašanja okrivljenog ceni prilikom donošenja presude. Kao i uvek u životu, tako i u krivičnom postupku, od samog okrivljenog u značajnoj meri zavisi kako će se isti po njega završiti i sa koliko posledica u vidu primene mera za obezbeđenje prisustva i nesmetano vođenje postupka, primene mera za održavanje procesne discipline, suđenja u razumnom roku, i na kraju najvažnije, odlukom o postojanju krivice i, za one krivično odgovorne, vrstom i merom krivične sankcije.

SUDSKA PRAKSA

presuda Višeg suda u Novom Sadu br. K 57/21 od 30.10.2024. godine.

presuda Višeg suda u Novom Sadu br. K 64/20 od 23.02.2021. godine.

rešenje Višeg suda u Novom Sadu br. K 99/17 od 02.02.2022. godine.

postupci koji se vode ili su vođeni pred Višim sudom u Novom Sadu br. K 23/22, br. K 26/20, br. K 38/24, br. K 135/24 i dr.

© 2026 by authors

Ovaj rad se objavljuje pod licencom Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)